

Bài 14
BA LẦN KHÁNG CHIẾN
CHỐNG QUÂN XÂM LƯỢC MÔNG - NGUYÊN
(THẾ KỶ XIII)
(4 tiết)

Tiết 1

I - CUỘC KHÁNG CHIẾN LẦN THỨ NHẤT
CHỐNG QUÂN XÂM LƯỢC MÔNG CỔ (1258)

I - Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

Giúp HS hiểu được :

- Trong ba lần xâm lược nước ta, nhất là ở lần thứ hai và thứ ba, nhà Nguyên đã chuẩn bị rất công phu, chu đáo.
- Diễn biến cơ bản nhất về ba lần kháng chiến chống quân xâm lược Mông - Nguyên ở thời Trần.
- Những nguyên nhân dẫn đến thắng lợi và ý nghĩa lịch sử của ba lần kháng chiến đó.
- Cả ba lần kháng chiến : kháng chiến lần thứ nhất, lần thứ hai và lần thứ ba, đã diễn ra trong hoàn cảnh có nhiều khó khăn, thử thách to lớn, so sánh lực lượng giữa quân ta và quân Nguyên rất chênh lệch, song dân tộc ta đã chiến thắng vẻ vang.
- Ý nghĩa lịch sử của ba lần kháng chiến chống quân xâm lược Mông - Nguyên thắng lợi.

2. Về tư tưởng

Bồi dưỡng, nâng cao cho HS lòng căm thù quân xâm lược, lòng yêu nước, niềm tự hào và tự cường dân tộc, biết ơn các anh hùng dân tộc.

3. Về kĩ năng

Biết sử dụng bản đồ trong khi nghe giảng và trả lời câu hỏi, khi tự học ở nhà.
Biết phân tích, so sánh, đối chiếu diễn biến giữa ba lần kháng chiến.

II - Những điều cần lưu ý

Bài *Ba lần kháng chiến chống quân xâm lược Mông - Nguyên (thế kỷ XIII)* được giảng trong 4 tiết, do vậy, GV cần lưu ý sắp xếp các mục cho phù hợp với

thời lượng từng tiết. Trong SGK, việc phân chia số mục cho mỗi tiết chỉ là gợi ý. Trong tiết 1 theo cấu trúc của SGK, GV cần cho HS thấy được những nội dung chính sau đây :

– Âm mưu xâm lược Đại Việt của quân Mông Cổ là nhằm chiếm đóng, thiết lập ách đô hộ của đế chế Mông Cổ đối với Đại Việt, dùng Đại Việt làm bàn đạp tấn công lên phía nam Trung Quốc, phối hợp với các cánh quân của chúng từ phía bắc xuống, để tiêu diệt Nam Tống, thôn tính toàn bộ Trung Quốc.

– Trước khi tiến đánh Đại Việt, quân Mông Cổ rất hùng mạnh và tàn bạo, hiếu chiến, chúng đã đánh bại và thống trị nhiều nước ở châu Á, châu Âu nên quyết tâm thôn tính nước ta. Đại Việt đứng trước nguy cơ không thể tránh khỏi bị xâm lược.

– Mặc dù có khó khăn về so sánh lực lượng quá chênh lệch giữa ta và quân Mông – Nguyên thời bấy giờ, nhưng phía ta cũng có nhiều thuận lợi ; đó là những thành tựu của Đại Việt đạt được trên các mặt ở đầu thế kỉ XIII và vương triều Trần không hề khiếp sợ giặc mà kiên quyết tổ chức, lãnh đạo toàn dân đánh giặc, nhân dân ta rất dũng cảm, quyết tâm chiến thắng kẻ thù.

– Cần cho HS thấy được sự đúng đắn, sáng tạo trong đường lối đánh giặc của nhà Trần, đó là việc thực hiện chủ trương : tránh thế giặc mạnh khi chúng kéo đến xâm lược, cho quân rút lui để bảo toàn lực lượng, thực hiện "vườn không nhà trống", sơ tán nhân dân khỏi kinh thành để dồn quân giặc vào thế bị động khó khăn, thiếu lương thảo nuôi quân, tạo thời cơ để quân dân nhà Trần phản công tiêu diệt quân xâm lược.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

1. Lược đồ : Diễn biến cuộc kháng chiến lần thứ nhất (1258) chống quân Mông Cổ xâm lược.

2. Nếu có điều kiện, GV có thể vẽ phóng to "Bản đồ đế quốc Mông Cổ thế kỉ XIII" (trước cuộc xâm lược Đại Việt) trong cuốn "Cuộc kháng chiến chống quân xâm lược Nguyên – Mông thế kỉ XIII" của Hà Văn Tấn – Phạm Thị Tâm.

3. Nếu có thể, GV vẽ trước "bản đồ câm" lên giấy khổ to, để khi giảng bài điền dần các sự kiện cần thiết vào bản đồ.

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

Có nhiều cách, tùy theo sự vận dụng của mỗi GV, song cần chú ý liên hệ với bài học trước và nêu lên mối quan hệ giữa bài học trước với bài học mới.

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 - Âm mưu xâm lược Đại Việt của Mông Cổ

Mở đầu, GV có thể giới thiệu khái quát về sự hình thành và phát triển của đế chế Mông - Nguyên từ đầu thế kỉ XIII đến trước năm 1258 và đọc cho HS nghe về sự tàn bạo của quân Mông - Nguyên đối với các nước bị xâm lược qua các tài liệu sau :

- Biên niên sử của tu viện thành Pan-ta-lê-on ở Cô-lôn viết : "Nỗi sợ hãi ghê gớm trước quân dã man (Mông - Nguyên) lan tận các nước xa xôi, không những ở Pháp mà ở Buóc-gông và Tây Ban Nha, là những nơi từ trước tới nay chưa hề biết đến cái tên Tác-ta"⁽¹⁾, hoặc trích mấy câu thơ của nhà thơ Ác-mê-ni (1210 - 1290) : "... không còn một dòng suối, một con sông nào không tràn đầy nước mắt chúng ta, không còn một ngọn núi, một cánh đồng nào không bị quân Tác-ta giày xéo"⁽²⁾.

(Nếu GV chuẩn bị được "Bản đồ đế quốc Mông - Nguyên thế kỉ XIII" thì chỉ cho HS rõ phạm vi thống trị của đế quốc Mông - Nguyên từ bờ Địa Trung Hải đến Thái Bình Dương bao gồm những quốc gia bị đô hộ. Tiếp đó, trình bày về âm mưu xâm lược Đại Việt lần này của quân Mông - Nguyên và kết luận : Đại Việt đứng trước nguy cơ bị quân Mông - Nguyên xâm lược là không thể tránh khỏi.

Mục 2 - Nhà Trần chuẩn bị và tiến hành kháng chiến chống quân Mông Cổ

Khi chuyển sang mục 2, GV có thể đặt câu hỏi : "Trước nguy cơ bị xâm lược và trước thế lực mạnh của quân Mông - Nguyên, thái độ của vương triều Trần và quân dân Đại Việt như thế nào?".

Ở mục này, GV chú ý làm rõ được hai ý chính : thứ nhất, là thái độ kiên quyết chống giặc của nhà Trần qua sự kiện bắt giam sứ giả Mông Cổ, ban lệnh chuẩn bị kháng chiến và không khí khẩn trương, quyết tâm chống quân xâm lược của nhân dân ta. Thứ hai, là chủ trương đánh giặc đúng đắn của nhà Trần (thể hiện qua diễn biến cuộc kháng chiến lần thứ nhất).

GV gọi một HS đọc đoạn trích dẫn trong SGK để minh họa cho thái độ kiên quyết chống giặc và chủ trương kháng chiến của nhà Trần. Sau đó, sử dụng câu hỏi cuối mục 2 (trong SGK) để hỏi HS.

---

(1) *Đại cương lịch sử Việt Nam*, Trương Hữu Quýnh - Phan Đại Doãn - Nguyễn Cảnh Minh, Tập I, Sdd - tr.217.

(2) *Cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông thế kỉ XIII*, Hà Văn Tấn - Phạm Thị Tâm, NXB Khoa học xã hội, tr.38.

* Sơ kết bài học

Giữa thế kỉ XIII, đế chế Mông – Nguyên hùng mạnh và tàn bạo quyết tâm xâm chiếm Đại Việt. Mặc dù so sánh lực lượng chênh lệch, nhưng vương triều Trần và quân dân Đại Việt không hề run sợ, kiên quyết chuẩn bị kháng chiến, chống xâm lược đến cùng. Với đường lối đúng đắn, sáng tạo, quân Mông – Nguyên đã bị đánh bại trong vòng chưa đầy một tháng.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi

– Về câu hỏi cuối mục 1, GV cần làm rõ mục đích xâm lược của quân Mông Cổ (chiếm đóng và thống trị nước ta, làm bàn đạp đánh Nam Tống và xâm lược các nước Đông Nam Á).

– Về câu hỏi cuối mục 2, GV nhấn mạnh về sự chuẩn bị khẩn trương cho cuộc kháng chiến và tinh thần quyết tâm đánh giặc của quân dân Đại Việt, về đường lối đánh giặc đúng đắn của nhà Trần.

V - Tài liệu tham khảo

Để có tài liệu bổ sung cho bài giảng, GV có thể tham khảo đoạn trích sau đây nói về thái độ kiên quyết chuẩn bị đánh giặc và tinh thần chiến đấu anh dũng của vương triều Trần trong sử sách bấy giờ (cũng có thể đọc cho HS nghe nội dung này) : "... Mùa thu, tháng 8 (năm 1257), chủ trại Quy Hoá là Hà Khuất sai người chạy trạm tâu (vua) là có sứ nhà Nguyên sang.

Tháng 9, xuống chiếu, lệnh tả hữu tướng quân đem quân thủy – bộ ra ngăn giữ biên giới, theo sự tiết chế của Quốc Tuấn.

Mùa đông, tháng 11, lệnh truyền cả nước sắm sửa vũ khí.

Tháng 12, ngày 12 (Đinh Tị, tức tháng 1 năm 1258), tướng nhà Nguyên là Ngột Lương Hợp Thai xâm lấn Bình Lệ Nguyên. Vua (Trần Thái Tông) thân hành đốc chiến, xông pha tên đạn. Tướng Lê Phụ Trần (tức Lê Tần) một mình một ngựa ra vào trận giặc... quân giặc bắn loạn xạ, Phụ Trần lấy ván thuyền để che cho vua khỏi trúng tên giặc...

Vua lập tức dời thuyền đến hỏi thái sư Trần Thủ Độ. Thủ Độ trả lời : "*Đầu thần chưa rơi xuống đất, xin bệ hạ đừng lo*".

(Dẫn theo *Đại Việt sử kí toàn thư*, Tập II, NXB Khoa học xã hội).